

Rudolf Steiner

Sodobna vzgoja, otroški razvoj in otrok v prvih sedmih letih

*Prvo predavanje pedagoškega seminarja,
Torquay, 12. 8. 1924*

Moji dragi prijatelji! Resnično mi je v veliko zadovoljstvo, da ste tu v Angliji tako daleč, da si lahko zamislite ustanovitev šole v antropozofskem smislu. V resnici to seveda pomeni nek izjemen, globok mejnik v zgodovini vzgoje. Če izrečemo tak stavek, se zelo lahko zgodi, da bo označen kot zelo neskromen. Vendar je vse, kar izhaja iz antropozofskih temeljev za umetnost vzgoje in izobraževanja, resnično nekaj posebnega. Z velikim veseljem pozdravljam dejstvo, da se prvi rod učiteljskega kolegija tu dejansko počuti pripravljenega, da iz najbolj notranjega v duši spozna, da je v temelju tega, kar imenujemo antropozofska pedagogika, nekaj posebnega. Ko govorimo o antropozofski pedagogiki, o nujnosti prenove vzgoje, ne govorimo iz nekakšne fanatične reformne ideje, temveč iz občutenja in doživetja kulturnega razvoja človeštva.

Govorimo tako, da se zavedamo, da se je za umetnost vzgoje v 19. stoletju, posebno v zadnjih desetletjih, naredilo veliko, zares veliko s strani izjemnih ljudi. Vendar se je to, kar je izšlo iz dobrih, kar najboljših namenov, zgodilo tako, da moramo reči: vse mogoče se je na področju vzgoje poskušalo, vendar vse brez resničnega spoznanja človeka. Razmišljanja o človeški vzgoji so nastala v času, ko se zaradi materializma, ki je na vseh področjih vladal že vse od 15. stoletja, enostavno ni zmoglo podati nikakršnega spoznanja človeka. In tako se je dejansko vedno, ko se je govorilo o reformah vzgoje, gradilo na pesku oziroma na nečem, kar je še manj čvrsto; vzgojne zakonitosti so nastajale iz raznovrstnih čustev in sodb o tem, kakšno naj bo življenje. Pravzaprav sploh ni bilo možnosti, da bi spoznali človeka v njegovi celovitosti in se vprašali: kako moramo do razodetja privedi tisto, kar v je v človeškem bitju od Boga dano, po tem ko je človek iz svojega predzemeljskega bivanja vstopil v zemeljsko? To je v temelju vprašanje, ki se ga lahko najprej lotimo abstraktno, vendar zmoremo konkretno nanj odgovoriti le takrat, ko imamo dejansko spoznanje človeka glede na njegovo telo, dušo in duha.

Za sodobno človeštvo je stvar takšna: telesno spoznanje je izjemno široko

izdelano. Preko biologije, fiziologije, anatomije imamo danes zelo izoblikovano spoznanje človeškega telesa. Vendar že, ko želimo priti do duševnega spoznanja, se s sodobnim nazorom znajdemo pred popolno nezmožnostjo; saj je danes vse, kar se nanaša na dušo, le ime, beseda. Celó že pri teh stvareh

---

**Kaj moramo reči
nekomu, ki danes
spráshuje po temeljih
neke nove pedagogike?
Temelj nove pedagogike
je antropozofija! Ja, zdaj
pa si številni ljudje med
namí prizadevajo, da bi
zatajili antropozofijo,
kolikor je mogoče, in da
bi propagirali pedagogiko
brez antropozofije; nočejo,
da bi se opazilo, da je
zadaj antropozofija.**

---

kakor je mišljenje, čutenje in hotenje – če se ozremo na običajno psihologijo današnjega časa – to ni več resničnost. Besede so ostale: mišljenje, čutenje, hotenje; vendar pa nekega pogleda o tem, kar v duši resnično deluje, kar z mišljenjem, čutenjem in hotenjem izražamo, ni. Kajti, pogledjte, kar se v današnji tako imenovani psihologiji o mišljenju, čutenju in hotenju govori, je v resnici diletantsko. Govori se približno tako, kakor če bi fiziolog govoril o človeku na splošno, na splošno o človeških pljučih ali človeških jetrih in ne bi razlikoval med otroškimi jetri in jetri starca ali celo ne bi razlikoval med otroškim lasom in lasom starega človeka. To vse je mogoče razlikovati. Ampak o mišljenju, čutenju in

hotenju pa se govori le z besedami in se ne zajame dejanskosti. Ne ve se na primer, da je hotenje, ki se pojavi v duši, mlado, mišljenje pa staro, da je torej mišljenje staro hotenje, in hotenje mlado mišljenje v duši, tako da je lahko v vsem, kar imamo pri človeku v duši, obenem mlado in staro.

Gotovo, v času imamo v duši staro mišljenje poleg mladega hotenja že pri otroku. Oba sta hkrati tu. Ja, takšne stvari so realnost. Ampak nihče danes ne zna ničesar povedati o tej realnosti duše v takšnem smislu, kat se govori o realnosti telesa. Zato je vzgojitelj v odnosu do otroka povsem nemočen. Pomislite kdaj, če kot zdravnik ne znate razlikovati med otrokom in starcem, ste povsem nemočni. Učitelj pa zato, ker znanosti o duši sploh ni, ni v stanju o človeški duši govoriti tako, kakor lahko zdravnik govori o človeškem telesu. In duh – ja, tu pa sploh ni ničesar, o čemer bi lahko govorili, tu še besed ni več. Edina beseda, duh, pa ne pove kaj dosti; več besed za to v resnici tu ni.

Torej o človeškem spoznanju v tem smislu v našem času dejansko sploh ne more biti govora. Zdaj lahko rahlo čutimo: v vzgoji ni vse, kot bi moralo biti. To in ono bo potrebno izboljšati. Ja, vendar kako pa naj izboljšamo, če o človeku ničesar ne vemo? Sicer so se sicer pojavile vzgojne reforme, vse oživljene z najboljšo voljo, vendar pa brez kakršnih koli spoznanj človeka.

To je mogoče opaziti vse do naših krogov. Kajti, kaj naj človeku danes pomaga do spoznanja človeka? Antropozofija! To ni rečeno iz nekakšnega sektaškega ali fanatičnega ozadja. Če želimo danes priti do spoznanja človeka, moramo v sebi sprejeti antropozofijo. Če pa hočemo iz spoznanja človeka – in to je seveda povsem naravno – poučevati, si moramo to spoznanje človeka pridobiti. Kaj je naravno? Da se do tega pride z antropozofijo. Kaj moramo reči nekomu, ki danes sprašuje po temeljih neke nove pedagogike? Temelj nove pedagogike je antropozofija! Ja, zdaj pa si številni ljudje med nami prizadevajo, da bi zatajili antropozofijo, kolikor je mogoče, in da bi propagirali pedagogiko brez antropozofije; nočejo, da bi se opazilo, da je zadaj antropozofija.

V nemščini obstaja nek pregovor, ki pravi: operi me, vendar me ne zmoči. Takšna so številna prizadevanja, ki se želijo uveljaviti na tem področju. Predvsem je potrebno govoriti in misliti po resnici. Zato bi morali danes, če kdo vpraša: Kako lahko postanem dober pedagog?, reči: izhajati moraš iz antropozofije. Ne smeš je zanikati, spoznanje človeka si moraš pridobiti z antropozofijo.

V sodobnem civilizacijskem življenju nimamo spoznanja človeka. Imamo teorije, nimamo pa nikakršnega živega vpogleda ne v svet, ne v življenje, ne v človeka. Resnični vpogled vodi v življenjsko prakso. Ali vi veste, kdo so najbolj nepraktični ljudje tega časa? Najbolj nepraktični ljudje niso znanstveniki, ki so nespretni in odtujeni življenju, pri njih se to le najbolj vidi. Ampak pri tistih, ki so najmočnejši teoretiki, ki so najbolj nepraktični, pri njih tega ne opazimo. To so tako imenovani praktiki, ljudje komercialne in industrije, bančniki; to so ljudje, ki danes gospodarijo v praktičnih življenjskih odnosih iz teoretskih misli. Neka banka je danes tvorba povsem teoretskih misli. V njej ni ničesar praktičnega. Le da tega ljudje ne opazijo, ker rečejo: tako mora to biti, tako to delajo praktični ljudje. Potem se s tem pač sprijaznijo. Ne opazijo, kakšna škoda se življenju v resnici ustvarja, ko vse deluje tako nepraktično; na vseh področjih je ravno praktično življenje najbolj nepraktično.

In to bodo ljudje opazili šele, ko bo vse več in več uničujočih elementov vstopilo v civilizacijo in jo razkrajalo. Svetovna vojna je, če bo ostalo pri tem, le nek začetek, uvod. Svetovna vojna je namreč dejansko nastala iz te nepraktičnosti, vendar je bila le nekakšen uvod. Gre za to, da se ne sme še naprej spati, posebno pa ne na področju poučevanja in vzgoje. Tu gre resnično za to, da se pride do vzgoje, ki zajame celotnega človeka s telesom, dušo in duhom, in da zato najprej pride do spoznanja telesa, duše in duha.

V tako kratkem seminarju, kakor ga bomo tu izpeljali, gre lahko le zato, da pokažemo na najpomembnejše stvari, ki zadevajo telo, dušo in duha, in to na tak način, da bo to ravno prava vsebina za poučevanje in vzgojo. Zdaj bomo

to naredili. Ampak prva zahteva, ki jo moramo prepoznati takoj na začetku, je, da se resnično potrudimo, tudi v zunanjem smislu, usmeriti poglede na celotnega človeka.

Kako danes oblikujemo temeljne vzgojne zakone? Pogledamo otroka in si rečemo, otrok je to in to, on se mora nečesa naučiti. Nato razmišljamo, kako bomo najboljše učili, da se bo tega ali onega hitro naučil. Ja, vendar, kaj pa je nek otrok? Otrok je otrok največ dvanajst let, zaradi mene tudi dvajset let, zdaj ne gre za to, enkrat pa bo vendarle drugače, postal bo starejši človek. Celotno življenje je neka enovitost, in zato ne smemo gledati le na otroka, temveč na vse življenje; gledati moramo na celotnega človeka.

Recimo, da pred mano v šoli sedi nek bled otrok. Bled otrok mora biti zame neka uganka, ki jo moram rešiti. Za to je lahko veliko razlogov, vendar je lahko pri tem primeru tako: otrok je v šolo prišel z malce rožnatim obrazom, med mojim obravnavanjem pa je pobledel. To si priznam. Ja, zdaj pa moram znati razsoditi, zakaj je otrok pobledel. Morda bom prišel do tega, da sem temu otroku dal preveč materiala za pomnjenje in s tem preveč obremenil njegov spomin. Če do tega ne pridem, če sem pedagoško kratkoviden in si umišljam, da moram neko metodo izpeljati, ne glede na to ali je otrok bled ali ne, potem bo otrok ostal bled.

Če pa bi zdaj imel možnost opazovati tega otroka, ko bo star petdeset let, potem bo ta otrok najbrž trpel za strašno sklerozo, kakor je recimo okostenitev arterij, pri kateri ne bodo vedeli, kje je njen vzrok. Prihaja od tod, da sem jaz otroka z osmimi, devetimi leti preobremenil. Ja, vidite, petdesetletnik in osem ali devetletnik spadata skupaj, to je seveda *en* človek. Moramo vedeti, kaj pride iz nečesa, kar počnemo z otrokom, po petdesetih ali štiridesetih letih, saj je življenje neka enovitost, življenje spada skupaj. Če poznamo le otroka, to ne zadostuje; poznati moramo človeka.

In ponovno, pomislite, da se mučim s tem, da nekemu razredu prikažemo kar najboljšo definicijo, da so pojmi zelo trdno postavljeni, da otrok ve, kaj je nek lev, kaj neka mačka in tako dalje. Ja, bo otrok do svoje smrti lahko ohranil te pojme? Niti slutnje nimamo, da mora tudi duševnost rasti. Če nekemu otroku navedem nek pojem, ki naj bo sedaj enkrat za vselej pravi – le kaj vse je pravo? – in naj bi ga ohranil za celo svoje življenje, je to ravno tako, kakor če bi mu kupil čevlje pri treh letih in potem želel, da bodo vsi njegovi nadaljnji čevlji tako veliki, kakor čevlji, ki sem mu jih kupil pri treh letih. Otroku jih preraste. V tem primeru to opazimo in bilo bi barbarsko, če bi mu še kupoval tako majhne čevlje in hotel, da njegove noge ostanejo tako majhne, da bi mu vedno ustrezala velikost čevlja za triletnika! Ampak z dušo pa to počnemo. Otrokom dajemo pojme, ki ne rastejo z njimi. Dajemo jim pojme, ki morajo

obstati, mučimo jih s pojmi, ki morajo obstati, morali pa bi jim dali pojme, ki lahko rastejo. Če to počnemo, nenehno silimo dušo v pojme, ki jih je otrok dobil.

Tu je nekaj najbolj površinskih stvari, ki spadajo v zahtevo, da moramo v pedagogiki imeti pred očmi celotnega človeka, rastočega, živečega človeka, ne pa nek abstraktni pojem človeka.

Ko pridemo do pravega pogleda, da je celotno človeško življenje neka med seboj povezana enotnost, šele pridemo do tega, kako raznolika so zopet posamezna življenjska obdobja. Otroek je do menjave zob ja neko povsem drugačno bitje kot otrok po menjavi zob. Seveda pa pri tem ne smemo izhajati iz grobih sodb, grobih pogledov. Če si pod človekom predstavljamo le dvonožno bitje, ki ima zgoraj glavo, sredi katere je nos, lahko nekdo reče, da ima otrok tudi pred menjavo zob dve nogi, nos sredi glave in tako dalje. Ampak, če pa imamo sposobnost opazovati bolj fine razlike v življenju, potem bomo opazili, da je otrok pred menjavo zob in po njej povsem drugačno bitje.

Pred menjavo zob lahko pri otroku zelo jasno zaznamo, kako še učinkuje to, prav učinkuje, kar je imel otrok kot življenjske navade v duhovnem svetu pred rojstvom, oziroma pred spočetjem, pred vstopom v zemeljsko življenje. Otroško telo deluje skoraj tako, kakor bi bilo duhovno; kajti duh, ki se je spustil iz duhovnega sveta, je v prvih sedmih letih v otroku še povsem dejaven. Rekli si boste: lep duh! A ta je povsem in v celoti ponorel, kajti otrok ja nori, se obnaša povsem nespretno in ničesar ne zna. To vse naj bi bil duh iz predzemeljskega življenja? Ja, pomislite na to, če bi bili povsem izoblikovani, spretni ljudje, in naenkrat obsojeni, da ste nenehno v prostoru, ki ima recimo 63 stopinj Celzija. Tega ja ne bi zmogli. Zmogli bi še manj, kot zmore otroški duh, ki se spusti iz duhovnih svetov in se mora zdaj v zemeljskih razmerah znati obnašati. Ker je prestavljen v nek povsem drug svet, ker duh naenkrat dobi telo, česar pred vstopom v zemeljsko življenje sploh ni imel, se obnaša tako, kakor se otrok pač obnaša. Vendar kljub temu, kdor zmore opaziti, lahko vidi, kako se postopoma iz nedoločene otroške fiziognomije obraza z vsakim dnem, z vsakim tednom, z vsakim mesecem izraža nekaj bolj določenega, kako iz nespretnega gibanja postopoma nastaja spretno, kako se otrok povsem vživi v okolico, ki ve, da je to duh, ki se je spustil iz predzemeljskega sveta, in ki si poskuša postopoma narediti sebi podobno telo. Dojeli bomo, zakaj je otrok tak, če ga tako opazujemo. Dojeli pa bomo tudi, da je dejansko duh, ki se je spustil in ki v otroškem telesu deluje tako, kakor ga vidimo delovati.

Zato za tistega, ki je posvečen v duhovne skrivnosti, ni večje privlačnosti, kakor opazovati otroka. Če opazujemo otroka, se ne učimo spoznati Zemlje,

temveč Neba. In ne le v tako imenovanih pridnih otrocih. Pri pridnih otrocih je največkrat tako, da jim je telo pretežko. Že v otroškem obdobju jim je telo težko. Duh ga ne more resnično sprejeti; otroci so tihi, ne vpijejo. Takšni otroci veliko sedijo in ne norijo. Duh v njih je nedejaven, ker jim telo ustvarja takšen odpor. Pri tako imenovanih pridnih otrocih je pogosto tako, da se telo duhu upira.

Pri otrocih, ki niso tako pridni, temveč ki pošteno norijo, ki se pošteno naderejo, tako da povzročajo težave, se njihov duh poraja, seveda na nespreten način, saj je prestavljen iz Neba na Zemljo, ampak se poraja. Uporablja telo. Divji krik nekega otroka se nam lahko včasih zdi neprijetno očarljiv, iz preprostega razloga, ker pri tem izkusimo, kakšno mučeništvo mora duh prestati, ko se spušča v otroško telo.

Ja, biti odrasel, to je lahko, za duha namreč. Takrat je telo že povsem pripravljeno. Takrat se telo ne upira več tako zelo. Biti odrasel je povsem lahko. Biti otrok je izjemno težko. Le da otrok tega ne opazi, saj njegova zavest še ni prebujena, saj še spi. Vendar z zavestjo, ki je bila prisotna pred spustom na Zemljo, bi otrok to že opazil. Če bi bil otrok v tej zavesti, potem bi bilo otroško življenje strašna tragika, zelo strašna tragika. Kajti, pogledjte, človek sestopi na Zemljo; navajen je na duhovno substanco, v kateri je imel svoje duhovno življenje pred sestopom na Zemljo. Tam je človek navajen uporabljati to substanco. Ustvaril si jo je povsem sam glede na svojo karmo, glede na rezultate prejšnjega zemeljskega življenja. Tam je človek znotraj, tako rekoč v svoji lastni duhovni obleki. Zdaj pa se mora spustiti na Zemljo. – O teh stvareh želim govoriti zelo poljudno, in morate mi oprostiti, če vam jih predstavim, kakor se predstavijo tistim, ki o tem govorijo kot o povsem običajnih zemeljskih stvareh; o tem se lahko tako govori, ker to tako je. – Zdaj se mora torej spustiti; mora si izbrati neko telo na Zemlji.

Ja, to telo je za nekoga pripravljeno s strani generacij. Oče in mati imata sina ali hčer, ta ima zopet sina ali hčer in tako dalje. To daje neko telo z dedovanjem. In v tega se je potrebno vseliti. V tega je potrebno vstopiti. In tako kar naenkrat nastanejo povsem nove razmere. Človek se vseli v neko telo, ki je ga je pripravljala vrsta generacij.

Gotovo, človek že deluje od zgoraj iz duhovnega sveta, da ne dobi povsem neustreznega telesa, vendar pa največkrat dobi precej neprimerno telo. Običajno mu takšno telo sploh ne ustreza. Če bi rokavica tako malo ustrezala roki, kakor malo praviloma ustreza telo neki duši, bi to rokavico vrgli v najbolj oddaljen kot neba. Niti na misel vam ne bi prišlo, da bi takšno rokavico dali na roko. Ampak, ko pa se spustite iz duhovnega sveta in želite imeti neko telo, potem ga pač morate vzeti. In to telo imate sedaj vse do menjave zob. Kajti

tako je, da se vsakih sedem do osem let naša zunanja fizična materija povsem zamenja vsaj v bistvenem, ne pa pri vsem. Zobje, ki jih najprej dobimo, se zamenjajo, potem pa nam ostanejo. To torej ni tako z vsemi členi človeškega organizma. Vendar veliko pomembnejši členi, kot so zobje, se vsakih sedem let zamenjajo, vse dokler je človek na Zemlji. Če bi se tudi zobje obnašali tako, da bi dobili nove pri sedmih, nato pri štirinajstih, nato pri enaindvajsetih letih in tako dalje, potem na Zemlji zobozdravnikov ne bi bilo.

Določeni organi, ki so trdi, potem taki ostanejo. Vendar pa se mehkejši organi vedno obnavljajo. V prvih sedmih letih življenja imamo telo, ki nam ga preda zunanja narava staršev in tako dalje. To je nek model. Človek je s svojo dušo proti temu telesu kakor nek umetnik proti modelu, ki ga mora posnemati. Drugo telo, ki se ob menjavi zob izvleče iz prvega telesa – postopoma seveda, saj gre za proces, ki traja celih sedem let – je šele človek naredil sam po modelu, ki mu je bil dan s strani staršev. Telo, ki si ga sami ustvarimo, imamo šele po sedmih letih. Vse, kar zunanja znanost govori o dedovanju in tako dalje, je v primerjavi z resničnostjo ja diletantsko. V stvarnosti dobimo telo model, ki ga imamo na sebi sedem let. Seveda že pri prvih letih prične odmirati in se obrablja. Ampak to gre naprej in ko pridemo do menjave zob, pridobimo drugo telo.

Zdaj pa, obstajajo šibke individualnosti; spustijo se šibki in si ustvarijo drugo telo, ki ga nosijo po menjavi zob, povsem v skladu s prvim. Rečemo, da se oblikujejo povsem po starših. A to sploh ni res. Drugo telo si ustvarijo po modelu. Gre le za to, da imamo prvih sedem let vse podedovano v sebi. Seveda pa smo vsi bolj šibke individualnosti in zato pri oblikovanju veliko posnemamo. Ampak obstajajo tudi močne individualnosti, ki se spustijo in v prvih letih veliko podedujejo. To lahko vidimo po zobeh. Prvi zobje so še taki, da lahko vidimo mlečnost oz. krotkost v dedovanju. Drugi zobje pa že zelo pošteno trejo, in imajo ustrezno ostrino. To so močne individualnosti, ki se zelo močno izoblikujejo. Potem imate otroke, ki so še z desetimi leti kakor drugi s štirimi, odslikave. Drugi otroci pa so z desetimi leti že povsem spremenjeni. Močnejše individualnosti se prebujajo. Model se uporablja, vendar pa si potem izoblikujejo lastno telo.

Takšne stvari si je potrebno pogledati. Z vsemi temi stvarmi o dedovanju ne pridemo daleč, če ne vidimo, kako stvari stojijo. Dedovanje v smislu, kakor ga danes razume znanost, velja le za prvih sedem let človeka. Če človek še kasneje kaj deduje, to deduje svobodno, bi lahko rekli; to naredi po modelu. Dejansko se vse podedovano s prvim telesom, pri menjavi zob, odvzre.

Duševno, ki se je spustilo iz duhovnega sveta in je nespretno, ker se mora najprej znajti v zunanjem naravnem, je izjemno močno. Ampak v resnici je

vse, ja, tudi tisto najbolj nevzgojeno pri otroku očarljivo. Seveda že moramo biti malce filistra, da ne dopustimo vsakršne nevzgojenosti. Kako demoni na Zemlji mučijo in izrojevajo duha, lahko največkrat vidimo pri otroku. Otrok mora v nek svet, ki mu pogosto ne ustreza. Če to izvedemo z zavestjo, je to strašna tragika. Če bi morali to izpeljati z zavestjo, če poznamo kaj od posvetitve in z zavestjo vidimo, kaj pri otroku posega v njegovo telo, moramo reči: to je ja v temelju nekaj groznega, da se mora znajti v vsej tej zalegi kosti in zalegi kit, ki jih mora najprej oblikovati; to je strašno tragično. Le da otrok o tem ne ve ničesar, in to je dobro, kajti čuvaj praga skrbi, da o tem ne ve ničesar.

Ampak učitelj pa to mora vedeti. Moral bi stati pred otrokom z neznanskim spoštovanjem in vedeti: tu nekaj božansko-duhovnega sestopa na Zemljo. Gre za to, da mi to vemo, da s tem prežamemo naše srce in da šele nato postanemo vzgojitelji.

Obstajajo velike razlike med načinom, kak je človek v duhovno-duševno-predzemeljskem življenju, preden se spusti na Zemljo, in kakkšen mora nato vedno znova postajati naprej. Učitelj bi to moral znati razsoditi, saj ima z otrokom pred seboj učinke duhovnega sveta. Obstaja pa nekaj, česar se otrok le težko navadi, saj v duhovnem življenju njegova duša tega nima.

Poglejte, na Zemlji uspe človeku le malo pozornosti usmeriti v svojo telesno notranjost. To počnejo le naravoslovci in zdravniki. Oni vedo, kako je človek ustvarjen pod kožo. Pri številnih ljudeh pa lahko vidimo, da običajno ne vedno niti tega, kje je njihovo srce. Običajno pokažejo na napačno stran. In če bi od nekega poljubnega človeka v družbenem življenju na Zemlji terjali, da mora komu povedati, kako se desno pljučno krilo razlikuje od levega, ali če bi mu moral opisati dvanajstnik, bi dobili kar najbolj nenavadne odgovore. Temu nasproti pa ima človek, predno se spusti v zemeljsko življenje, le malo interesa za svoj zunanji svet; toliko več interesa pa za to, kar lahko imenujemo svojo duhovno notranjost. V življenju med smrtjo in novim rojstvom imamo skoraj izključno le interes za duhovno notranje življenje. Karmo si oblikujemo po doživetjih prejšnjega zemeljskega življenja. In to si izoblikujemo ja po duhovnem notranjem življenju. Ta interes, ki ga imamo, je od zemeljske lastnosti, od vedoželjnosti, ki jo v njenem enostranskem oblikovanju lahko imenujemo željo po novostih, izjemno oddaljen. Vedoželjnosti, radovednosti, želje po novem spoznanju zunanjega sveta nimamo pred rojstvom, pred spustom na Zemljo; tega takrat sploh ne poznamo. Tudi otrok ima tega zelo malo.

Temu nasproti pa ima otrok nekaj, kar je življenje v okolju. Preden se spusti

na Zemljo, živi dejansko povsem v zunanjem svetu. Celoten svet je njegova notranjost. Med zunanjim in notranjim ni takšnega razlikovanja. Zato tudi nima tako zelo velike želje po zunanjem. Vse je notranjost. Vendar zato človek še ni radoveden. To nosi v sebi, človek živi v neki samoumevnosti.

V osnovi se otrok v prvih sedmih letih uči hoditi, govoriti in misliti še povsem na tak način, da se vede tako, kakor se je, preden se je spustil na Zemljo. Če si denimo naložite, da bi otrok moral pokazati radovednost glede neke besede, boste videli, da boste otroku veselje, da bi se te besede naučil, povsem pregnali. Če računate na vedoželjnost, na radovednost, iz otrok preganjate ravno tisto, kar bi on

moral imeti. Na radovednost ne bi smeli računati, temveč veliko bolj na nekaj drugega: da gre otrok po svoji naravi v vas, da vi v otroku živite. Vse, kar otrok užije, mora živeti in biti tako, kakor da bi bila to njegova notranjost. Na otroka morate v celoti narediti vtis, kakor otrokova roka naredi vtis na otroka. Vi morate biti le podaljšek njegovega lastnega telesa. Potem morate paziti, ko se pri otroku prične menjava zob, ko postopoma vstopi v življenjsko obdobje med sedmim in štirinajstim letom, ko se postopoma prične pojavljati radovednost, vedoželjnost. Takrat morate biti taktni in previdni; paziti morate, kako se vse bolj in bolj poraja radovednost.

Majhen otrok je še nerodno bitje, ki ni radovedno, na katerega moramo narediti vtis s tem, da smo sami nekaj. Majhen otrok je radoveden ravno toliko, kakor je do svojega okolja radovedna vrečka moke. Ampak, kakor vse, kar naredi vtis na vrečko moke, ostane, posebno če je moka dobro zmlata, ostane tudi pri otroku; in to ne zato, ker je radoveden, temveč zato – kakor se to zgodi, ko s prstom naredite vtis na vrečko moke – ker skupaj z njim ustvarjate enost.

To se spremeni šele z menjavo zob. Takrat morate paziti, kako otrok sprašuje: kaj pa je to? S čim pa gledajo zvezde? Zakaj pa so zvezde na nebu? Babica, zakaj pa imaš zakrivljen nos? Otroku sprašuje po vsem. Postane radoveden do okolja. Vendar pa moramo imeti fin občutek, da vidimo, kako se postopoma kažeta radovednost in pozornost. In skupaj s stalnimi zobmi prideta ven. To so leta, v katerem se pojavita. In potem je potrebno priti temu nasproti. Otroku morate pustiti, da razsoja o tem, kaj naj z njim počnemo; to pomeni, da moramo imeti kar najbolj živ interes za vse, kar se zdaj v otroku prebudi.

Na radovednost ne bi smeli računati, temveč veliko bolj na nekaj drugega: da gre otrok po svoji naravi v vas, da vi v otroku živite. Vse, kar otrok užije, mora živeti in biti tako, kakor da bi bila to njegova notranjost.

In prebudi se izjemno veliko. Zdaj ni radoveden preko svojega razuma – otrok s sedmimi leti še nima nobenega razuma, kdor računa z razumom pri sedemletniku, računa zelo napačno – ampak z domišljijo. Računati je potrebno na domišljijo. Dejansko gre za to, da lahko razvijemo pojem »duševno mleko«. Poglejte namreč, po rojstvu morate otroku dati telesno mleko. To je hrana, ki v svoji sestavi vsebuje vse, kar otrok potrebuje. Otrok pije mleko in s tem pridobi vso svojo hrano. Zdaj pa otroku ravno tako ne potrebujete ponujati nobenih posameznosti, temveč mora vse biti duševno mleko. Ko otrok zamenja zobe in pride v šolo, mora biti vse, kar se mu ponuja, neka enovitost: duševno mleko. To, da otroka enkrat učite brati, enkrat pisati, je ravno tako, kakor bi mleko najprej kemično razstavili na dva dela in mu potem dali najprej en del, potem pa še drugega. Branje, pisanje, vse mora biti neka enovitost. Duševno mleko – ko pridejo otroci v osnovno šolo, moramo pojem za njih iznajti.

To se lahko zgodi le takrat, če sta pouk in vzgoja od menjave zob naprej umetniško naravnana. Tumora umetnost prežemati vse. Umetniško oblikovanje pouka pisanja, tako da izide iz slikanja – to bom bolj podrobno predstavil jutri –, umetniško oblikovanje pri uvajanju pisanja, tako da iz slikanja nastane pisanje, umetniško oblikovanje branja in pisanja s tistim, kar lahko otrok na preprost način doseže – vse to mora biti neka enovitost. Takšne stvari, kakor je »duševno mleko«, je potrebno najprej razviti. To potrebujemo za otroke, ki pridejo v osnovno šolo.

In ko postane otrok spolno zrel, potrebuje »duhovno mleko«. Tega današnje človeštvo izjemno težko privede, kajti v materialističnem obdobju pač nimamo več duha. Če želimo sedaj izoblikovati tudi duhovno mleko, je to prav posebno težko, in potem moramo dečke in deklice v tako imenovanih neotesanih in neumnih letih prepustiti samim sebi, saj nimamo duhovnega mleka.

Na ta način sem vam želel danes podati nek uvod, da bi vas najprej privedel na pot. Jutri bomo nadaljevali v raziskavah in se ozrli na posameznosti.

Prevod: Davorin Peršič

Spremna beseda

Predavanje je uvod v zadnji pedagoški seminar, ki ga je Rudolf Steiner imel na jugu Anglije avgusta leta 1924. Kakor nekje pove sam, je poskušal »osvelčiti nastrojenost, duševno stanje, ki je za pedagoško umetnost neobhodno potrebno«. Obenem pa je podal »metodične napotke za posamezna vzgojna področja in predmete poučevanja«. Vse skupaj pa je »orientirano na

predstavitvi učne prakse, utemeljene v resničnem človeškem spoznanju.« In to je jasno videti.

Brez spoznanja človeškega bitja in poznavanja njegovega razvoja si ni moč misliti prave – na neposrednih potrebah otrok – utemeljene prakse poučevanja. Ključni problem je ravno ta, da brez spoznavne utemeljenosti o človeškem bitju danes ne moremo razviti pravega vzgojnega nastrojenja do otrok, ne znamo se postaviti v pedagoški odnos do otrok. Naše predstave o tem, kaj je človek in kakšen je njegov namen, nas v veliki meri določajo in šele človek, ki se spoznavno razvija, lahko odkrije duhovno naravo človeka v vseh njenih kvalitetah. Običajna zavest človeka ne omogoča časa primerne pedagogike, zato je potrebno osvojiti razumevanje nadčutnih rezultatov in predstav, ki jih poda duhovni raziskovalec. In to je običajni zavesti povsem jasno dostopno. Obenem je tovrstno razumevanje pogoj – prvi pogoj – za časa primeren razvoj lastnega raziskovanja nadčutnih dejstev.

In vendar nas že doživeto razumevanje idej vodi do pravega pedagoškega nastrojenja. Kako drugače sprejmemo, opazujemo, reagiramo in vodimo petletnika, če se zavemo, da je naša notranjost obenem njegova notranjost. Če zmoremo opaziti, da ga ne vzgajamo le z našim zunanjim zgledom, ampak hkrati z našim intimnim odnosom do sveta, z našim načinom razmišljanja, z našim razpoloženjem, z našim občutenjem ... Tovrstno duševno nastrojenje vzgojitelja je »neobhodno potrebno«, če želi vzgajati v skladu s konkretnimi potrebami otrok, če želi vstopiti v pedagoško življenjsko prakso. To niso projekcije, ki bi bile ovira v odnosu do otrok, temveč vodila, ki so nam v pomoč, zato da v neposrednem stiku z otroki najdemo primerne pedagoške rešitve. Te pedagoško metodične rešitve za posamezne vsebine in predmete pa morajo biti utemeljene v neposrednem prepoznanju potrebe. Za to prepoznanje pa je nujno poznavanje človeške narave v njenem razvoju.

Pri Steinerju torej ne gre za osvojitvev pedagoške veščine, ki bi vodila v nekakšno uspešno reformo, temveč za individualni spoznavni razvoj vzgojitelja oz. učitelja, ki je pogoj za suvereno in svobodno pedagoško umetnost. Kot vsaka umetnost je tudi pedagoška umetnost individualna, vendar hkrati – v skladu z Goethejevo estetiko – nadaljevanje narave – oblikovanje višje narave v naravi. Gre za iskanje zavestnih kulturnih instinktov, ker so stari kulturni instinkti izgubili svojo moč. Danes otroci potrebujejo vzgojitelje, ki bodo znali prepoznati kulturo prihodnosti, saj bodo šele na ta način omogočili pedagoško okolje, kjer bodo otroci lahko razvili svoj individualni potencial in s tem izpolnili pogoje za razvoj pravičnega in svobodnega družbenega organizma bodočnosti.

Davorin Peršič